

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
مدرسه علمیه معصومیه (سلام الله علیها) شهرستان شیراز

عنوان:

شباهت ها و تفاوت های تکوینی زن و مرد

استاد راهنما:

سرکار خانم آهنگران

پژوهشگر:

الهام مؤیدی

زینب دهقانی

اعظم بانوزاده

اردیبهشت ۱۳۹۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

زن و مرد هر دو دارای یک گوهر انسانی و یک هدف هستند و ابزار رسیدن به هدف در هر دو مشترک است. مبدأ آفرینش زن و مرد یکی است و هدف اصلی که برای هر دو قرار داده شده بندگی و تقرب به خداوند است و تمام زمینه ها برای رسیدن به این هدف فراهم شده است. و در این زمینه هیچ گونه تفاوتی بین زن و مرد نیست. زن و مرد دو صنف مختلف اند که ویژگی طبیعی، آنها را از یکدیگر متمایز ساخته و همین تفاوت هاست که زمینه درک متقابل، تمایل دو سویه و هماهنگی جدی بین این دو جنس را فراهم کرده است. کششی که بین زن و مرد از طریق تفاوت های جسمی به وجود می آید سبب پیوند بین آن دو می شود که ثمره اش بقای نسل است. آثاری که این پیوند به دنبال دارد آرامش روانی برای زن و مرد است که در این زمینه زن به خاطر ویژگی هایی که دارد نقش اساسی را ایفا می کند و عشق که ویژگی مشترک بین زن و مرد است به خاطر تفاوتی که در ابراز آن از سوی زن و مرد وجود دارد زندگی را شیرین تر می کند. البته زن و مرد در مسیر زندگی با تنش هایی روبه رو می شوند که تفاوت در رشد اخلاقی زن و مرد تأثیر به سزایی در نوع برخورد با تنش ها دارد. لازم به ذکر است که از نظر عقلی و بهره هوشی و حافظه تفاوت های چشمگیری بین زن و مرد وجود دارد.

کلیدواژه: شباهت، تفاوت، تکوینی، شخصیت، روان، عقل.

مقدمه

خداوند زن و مرد را با مشابَهت و اختلاف هایی خلق کرده است، از این رو زن و مرد در هویت انسانی یکسان بوده و هر دو از یک گوهر و ذات خلق شده اند. بنابراین مبدأ آفرینش زن و مرد یکی است چرا که خداوند در قرآن کریم با کمال صراحت در آیات متعددی می‌فرماید: که زنان را از جنس مردان و از سرشتی نظیر سرشت مردان آفریده ایم و هم چنین تصریح کرده است که پاداش اخروی و قرب الهی به جنسیت مربوط نیست بلکه به ایمان و عمل صالح بستگی دارد خواه از طرف زن یا از طرف مرد باشد. بنابراین زن و مرد در اصل ذات دارای هویتی مشترک هستند اما از نظر روانی، رفتاری و جنسی تفاوت های بسیاری دارند که به هیچ عنوان قابل انکار نبوده و امری مسلم است. بنابراین با توجه به این امر لازم می‌آید برای تحکیم بنیان خانواده و روابط بهتر بین زن و مرد و رفع اختلافات آنها تفاوت ها و شباهت های خلقی موجود مورد بررسی قرار گیرد چرا که این امر همواره از زمان خلقت زن و مرد مطرح بوده و عاملی مهم برای رشد و تعالی جامعه انسانی محسوب می‌شود.

پس همانا در این تحقیق به بخشی از این ابعاد از جمله اشتراک زن و مرد در انسانیت، هدف غایی و استعداد کمال یابی و هم چنین به تفاوت های آنها از نظر جسمی، جنسی، عقلی، آرامش بخشی، هوش و حافظه و نوع برخورد با تنش ها پرداخته می‌شود.

شبهات های تکوینی زن و مرد

۱- اشتراک زن و مرد در انسانیت

مکتب اسلام زن را همانند مرد از همه ویژگی های انسانی برخوردار کرده است. آیات متعددی از قرآن کریم بر این بهره مندی تأکید دارند که مورد توجه مفسران قرار گرفته است از جمله آیه «يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ^۱» ای مردم! از پروردگاری که شما را از نفس واحدی آفرید پروا کنید..»

ذیل این آیه در تفسیر المنار آورده اند: آنچه از لفظ «نفس» متبادر می شود ماهیت و حقیقتی است که به واسطه آن انسان از سایر موجودات متمایز می گردد، حال فرقی نمی کند که این حقیقت با آدم شروع شده باشد؛ آنگونه که اهل کتاب و اکثریت مسلمانان اعتقاد دارند، یا اینکه با فرد دیگری که منقرض گردیده آغاز شده باشد. یا اینکه چندین منشأ داشته باشد همانگونه که بین معاصرین مورد اختلاف است. در هر حال صحیح است که گفته شود همه مردم از نفس واحد به وجود آمده اند؛ زیرا ملاک وحدت انسانیت است.

بنابراین قرآن به زنان شخصیت داد، آنان را با مردان از یک ریشه دانست و بر ایشان همسان مردان «حقوق متناسب» وضع کرد. حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) نیز بر همین حقیقت تأکید کرده و می فرماید: «از نظر حقوق انسانی تفاوتی بین زن و مرد نیست؛ زیرا که هر دو انسانند و زن حق دخالت در سرنوشت خویش را همچون مرد دارد.» بله در بعضی موارد تفاوت هایی بین زن و مرد وجود دارد که به حیثیت انسانی آنها ارتباطی ندارد. این حقیقت را می توان از تعبیر «خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ» که در مواضع متعددی از قرآن آمده است، به خوبی درک کرد.

اسلام هرگز شخصیت انسانی زن را همچون بعضی مکاتب زیر سؤال نمی برد و هرگز چنین پرسشی مطرح نمی کند که زن واقعاً انسان است؟ آیا روح انسانی دارد یا نه؟ هیچگونه تفاوتی از

۱- نساء (۴)، آیه ۱.

نظر روح انسانی قائل نیست. در سوره نمل آمده: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا» آیت الله جوادی آملی ذیل این آیه چنین اظهار می‌کنند؟ آیه مزبور بیان می‌کند که همه انسانها از هر صنف خواه زن و خواه مرد از یک ذات و گوهر خلق شده اند و مبدأ قابلی آفرینش همه افراد یک چیز است.^۱

۲- اشتراک زن و مرد در هدف غایی و آفرینش

در قرآن کریم، علت غایی از آفرینش انسان با عناوینی چون آزمایش، رحمت، بندگی و قرب به خداوند آمده است. «إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا»^۲ در حقیقت آنچه که بر زمین است زیوری بر آن قرار دادیم تا آنان را بیازمائیم که کدام یک از ایشان نیکوکارترند. نیز «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ»^۳ و جن و انس را نیافریدم جز برای آنکه مرا پرستند. آنچه به وضوح در این آیات به چشم می‌خورد یکسانی زن و مرد در هدف غایی آفرینش انسان است؛ زیرا در آیات نوع انسان مخاطب است و به هیچ وجه صنف خاصی مورد توجه نیست. همین نکته در آیاتی که بیانگر علت غایی آفرینش عالم طبیعت بوده نیز مشاهده می‌شود. چرا که خداوند متعال عالم طبیعت را آفرید و در خدمت بشر قرار داد تا انسان از آن به نفع خود بهره برداری کند و در راه سعادت و کمال از آن بهره مند شود. «وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنْعَامِ، فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ، وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ»^۴ و زمین را برای مردم نهاد. در آن، میوه ها و نخل ها با خوشه های غلاف دار و دانه های پوست دار و گیاهان خوشبوست.

به همین علت است که آفرینش آسمانها و زمین و اشیای دیگر با خلقت انسان توجیه می‌شود و انسان اشرف مخلوقات نامیده می‌شود و به او این امکان داده می‌شود که به اختیار خود و هماهنگ

۱- فتحیه، فتاحی زاده، زن در تاریخ و اندیشه اسلامی، چاپ سوم، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۷، ص ۱۵۸.

۲- کهف (۱۸)، آیه ۷.

۳- ذاریات (۵۱)، آیه ۵۶.

۴- الرحمن (۵۵)، آیات ۱۰-۱۲.

با مصالح خویش، هرگونه دخل و تصرفی در عالم انجام دهد و بر همین اساس است که در مقایسه بین طبیعت و انسان، وجود انسان اصل و محور است و طبیعت، تبع و طفیلی آن می‌باشد. بنابراین عالم طبیعت برای رسیدن زن و مرد به مقام قرب الهی و نیل به رحمت واسعه او آفریده شده است.^۱

۳- اشتراک زن و مرد در استعداد کمال یابی

در کمالات روحی و ارزش های انسانی، تفاوتی بین زن و مرد وجود ندارد؛ زیرا محور تعلیم و تربیت، جان انسانهاست و جان، نه مذکر است نه مؤنث؛ پس اولاً، زن و مرد بودن مربوط به پیکر است نه روح؛ ثانیاً تعلیم و تربیت و تهذیب، از آن نفس است؛ بنابراین، اگر جسم نقشی در انسانیت انسان داشت، سخن از مذکر و مؤنث بودن در بین بود؛ ولی اگر حقیقت هرکسی را روح او تشکیل می‌دهد، قهراً بحث از تساوی زن و مرد در مسائل مربوط به حقیقت انسان رخت برمی‌بندد؛ افزون بر این، آیاتی که علم و ایمان را ارزش و جهل و کفر را ضد ارزش می‌شمارند، در هیچ کدام از این اوصاف، مذکر و مؤنث بودن را مؤثر نمی‌دانند؛ بنابراین، زن و مرد در کمالات انسانی، برابرند و هیچ یک بر دیگری برتری ندارند.^۲ و هدف غایی هر دو در آفرینش نیل به سعادت جاودانه و عبودیت عاشقانه است پس در این هدف مشترک بوده و آفرینش هیچ کدام فرع بر دیگری نیست و خداوند متعال هم برای رسیدن به این هدف هم از جنبه تکوینی و هم از جنبه تشریعی شرایطی را پدید آورده است که زن و مرد هرکدام متناسب با ظرفیت خویش راه سعادت دنیوی و اخروی را دنبال کنند.

مشترک بودن زن و مرد در هدف باعث نمی‌شود که وظایف آن دو کاملاً مشابه یکدیگر باشد.

۱- اسدالله، جمشیدی و دیگران، جستاری در هستی‌شناسی زن، چاپ دوم، قم، امام خمینی (رحمت الله علیه)، ۱۳۸۵، صص ۶۳ و ۶۱.

۲- جمعی از خواهران طلبه حوزه های علمیه، زن از دیدگاه ادیان و مکاتب، چاپ اول، قم، نصایح، ۱۳۷۹، ص ۳۰.

پیامبران الهی تمامی بندگان خدا را به قیام برای اهداف الهی از طریق ایمان و عمل صالح، فراخوانده اند. زن و مرد هر دو موظف اند که اعمال صالح انجام دهند و به کمال غایی خویش نزدیک شوند، ولی چه بسا عملی که زن را به کمال می‌رساند، چنان که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) جهاد مردان را بذل مال و جان در راه خدا و جهاد زنان را شوهرداری نیکو دانسته اند. وظایف متفاوتی که در شرع اسلام برای زن و مرد قرار داده شده و فعالیت های آنها را از هم متمایز می‌سازد همگی در این راستا قابل تبیین است.^۱

تفاوت های تکوینی زن و مرد

۱- تفاوت های جسمی

بنابر مفاهیم دینی و مبانی جدید علمی در دانش روان شناسی بین زن و مرد اختلاف های رفتاری و جسمی وجود دارد که قابل انکار نیست از جمله تفاوت های جسمی این است که مرد به طور متوسط درشت اندام تر و زن کوچک اندام تر است. مرد بلند قد و زن کوتاه قد می‌باشد. مرد خشن تر و زن ظریف تر است. صدای مرد کلفت تر و صدای زن نازک تر و لطیف تر است. رشد بدنی زن سریع تر است و رشد بدنی مرد بطیء تر. حتی گفته می‌شود که جنین دختر از جنین پسر سریع تر رشد می‌کند. رشد عضلانی مرد و نیروی بدنی او از زن بیشتر است. مقاومت زن در مقابل بسیاری از بیماری ها از مقاومت مرد بیشتر است.

زن زودتر از مرد به بلوغ می‌رسد و زودتر از مرد هم از نظر تولید مثل از کار می‌افتد. دختر زودتر از پسر به سخن می‌آید. مغز متوسط مرد از مغز متوسط زن بزرگتر است و ریئه مرد قادر به تنفس هوای بیشتری نسبت به ریئه زن است. ضربان قلب زن از ضربان قلب مرد سریعتر است.^۲

خانم ها در ادراک شنوایی توان بالایی دارند به گونه ای که از هر ۱۰۰ محرکه صوتی تمام آنها

۱- محمدرضا، زیبایی نژاد، محمدتقی، سبحانی، درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام، چاپ سوم، قم، نصاب، ۱۳۸۲، ص ۶۱-۶۰.

۲- مرتضی، مطهری، نظام حقوق زن در اسلام، چاپ ۴۹، تهران، صدرا، ۱۳۸۷، ص ۱۶۴.

را می‌شنوند. در واقع زنان تمامی صداها را می‌شنوند و آقایان تنها صداها را انتخاب شده را می‌شنوند و این از ضعف آقایان به شمار نمی‌رود بلکه به خاطر برخورداری از پالایه و صافی مغزی آنهاست.

حس بینایی مردان از زنان بهتر است. نسبت نابینایان مادرزادی در جنس نر بیشتر است و نزدیک بینی شدید در مردان شایع تر و فراوان تر است و زنان در برابر تاری و خیرگی چشم حساس ترند زیرا زمان و اکشن آنها طولانی تر است. هم چنین زنان در برابر تحریکات بزرگ سریع تر از مردان پاسخ می‌دهند.^۱

۲- تفاوت های جنسی

در امیال و نیازهای جنسی زن و مرد تفاوت های زیادی وجود دارد که همواره مورد توجه روان شناسان بوده است که این تفاوت ها را به طور مختصر بیان می‌کنیم.

گونادهای نر مرد شامل یک جفت بیضه است. بیضه ها از نظر شکل و اندازه شبیه تخمدان ها هستند و مانند آنها در ناحیه کلیه به وجود می‌آیند، ولی طی دوره جنینی پائین می‌آیند. درون بیضه، توده بزرگی از لوله های باریک به صورت پیچیده و مارپیچ قرار دارد که اینها لوله های منی ساز هستند و سلول های نر در آن به وجود می‌آیند. غده تناسلی که در مرد باعث تولید هورمون های جنسی می‌شود بیضه ها هستند.

دستگاه تناسلی زن از دو قسمت مشخص؛ دستگاه تناسلی خارجی و دستگاه تناسلی داخلی تشکیل می‌گردد. اجزای دستگاه داخلی؛ تخمدانها، لوله های رحمی، رحم و مهبل است که در درون لگن کوچک قرار گرفته اند. در زن مولد هورمون های جنسی تخمدانها هستند.

وجود این هورمون های زنانه و مردانه که توسط تخمدانها و بیضه ها تولید می‌شود موجب تمایز در صفات جنسی زن و مرد، تفاوت در قدرت عضلانی و ترکیب استخوانها و حالات مختلف

۱- مریم، معین الاسلام، ناهید، طیبی، روان شناسی زن در نهج البلاغه، چاپ نهم، قم، بهشت بینش، ۱۳۸۶، ص ۷۰.

روانی می‌شود.^۱

از دیگر تفاوت ای جنسی زن و مرد تفاوت در کروموزوم ها می‌باشد. انسان ۲۳ جفت کروموزوم دارد از میان این کروموزوم ها، یک جفت کروموزوم جنسی است که در خانم ها به صورت XX و در آقایان به صورت XY ترکیب شده، اگر کروموزم X با کروموزوم Y ترکیب شود فرزندی که به دنیا می‌آید پسر خواهد بود و چنانچه هر دو کروموزوم X باشد، فرزند دختر خواهد بود.^۲

تفاوت دیگر در نیازهای جنسی زن و مرد می‌باشد، برحسب روایات اسلامی زن و مرد از سطوح تحریک پذیری جنسی متفاوتی برخوردارند و مردان از نظر کمیت و تکرار فعالیت جنسی بر زنان برتری دارند و اینکه در روایات، بردباری یا امکان پرهیز جنسی زنان در نتیجه حیای خدادادی آنها بیش از مردان قلمداد شده، می‌تواند اشاره ای به همین تفاوت زیست شناختی باشد.

با وجود این، زنان در هنگام تحریک جنسی، سطوح بالاتری از لذت را تجربه می‌کنند و این تفاوت در لذت و نیز تفاوت در بردباری جنسی بین زن و مرد در برخی روایات با نسبت ده برابر یک تعیین شده است.^۳

بعضی از مردان در برقراری رابطه جنسی برای رسیدن به ارضای خویش نوازش زن را متوقف می‌کنند و به تأمین نیاز جنسی خود می‌پردازند در حالی که زن به ادامه نوازش علاقه مند است. از بُعد زمانی مردها دو یا سه دقیقه وقت لازم دارند تا در مرز نهایی رابطه جنسی قرار گیرند در حالی که آمار نشان می‌دهد میانگین مدت آمادگی برای زنان، هجده دقیقه است؛ یعنی زنان شش برابر مردان به زمان نیاز دارند. اسلام با در نظر گرفتن تفاوت زن و مرد در بعد جنسی، از یک سو مردان را در تأمین مقدمات سفارش کرده است تا خواسته زن تأمین شود و از سوی دیگر تأمین نیاز

۱- محسن، ماجراجو، نیازها و روابط جنسی و زناشویی، چاپ دوم، قم، قدسیان، ۱۳۸۹، صص ۲۶ و ۴۲.
۲- علی، حسینی زاده، همسران سازگار و راهکارهای سازگاری، چاپ پانزدهم، قم، امام خمینی (رحمت الله علیه)، ۱۳۹۲، ص ۳۲۹.
۳- حسین، بستان، اسلام و تفاوت های جنسیتی، چاپ سوم، تهران، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۱، ص ۲۹.

جنسی مرد را در هر فرصتی که دلخواه اوست، از وظایف زن شمرده و فرموده است که او باید «به خواسته مرد پاسخ مثبت دهد، حتی اگر بر پشت شتر سوار باشد».^۱

۳- تفاوت های عاطفی

یک نگاه دقیق به وظایفی که از نظر عالم آفرینش به عهده زن گذاشته شده و با توجه به آنچه در جوامع بر اساس قوانین اجتماعی که -نوعاً برگرفته از نظام آفرینش زن و مرد هست- از زن انتظار می‌رود، اثبات می‌کند که زن باید بیش از مرد عاطفی باشد. چون رسالت زن تولید مثل و پرورش کودک و تربیت نسل انسان در دامن پر مهر و محبت خویش می‌باشد پس باید روحیات و عواطف بسیار لطیف و ظریف و در عین حال انعطاف پذیر داشته باشد. بدین صورت زن سرچشمه جوشان مهر و محبت، صلح و صفا، عشق و وفا در زندگی انسان است. مردان برعکس زنان به جهت نوع ساختار روانی و وظایف تکوینی خود دارای روان و رفتاری سخت و خشن هستند، به همین جهت مردان از لحاظ عواطف انسانی در مقایسه با زنان به شدت ضعیف می‌باشند.^۲

۴- تفاوت در برخورد با تنش ها

یکی از مسائل مهم در رابطه با زندگی فردی و اجتماعی افراد، چگونگی برخورد آنها در مقابله با سختی ها و تنش هاست. در زندگی با توجه به گستردگی روابط انسانی و تفاوت های فردی ناگزیر شاهد بروز حالت هایی غیر طبیعی و تنش زا هستیم که با تنش زدایی افراد اندیشمند و آگاه برطرف می‌گردد.

تفاوت زن و مرد در مواجهه با این حالات از مباحث جالب روان شناسی محسوب می‌شود که با در نظر گرفتن این تفاوت ها می‌توان به حل مشکلات ناشی از آن پرداخت. روان شناسان می‌گویند: زمانی که مرد تحت فشار و تنش است تعداد مراکز توجه او افزایش می‌یابد و حتی نسبت به

۱- علی، حسین زاده، همان کتاب کتاب، ص ۳۳۱.

۲- محسن، جهانگیری، بررسی تمایزهای فقهی زن و مرد، چاپ اول، حوزه علمیه قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۵، ص ۳۴۸.

سایرین بی اعتنا می‌شود. این حالت مردان باعث می‌شود که ظاهراً آن‌ها را خودخواه و بی‌مبالات نشان دهند. اما زنان در مواقع تنش، هوشیار می‌شوند. مردی که مشکل شغلی دارد روی کار خود متمرکز می‌شود گویا خانواده را فراموش می‌کند اما زنی که در محل کارش مضطرب است در این حالت نیازها و خواسته‌های خانواده اش را بیشتر احساس می‌کند. شوهر متمرکز می‌شود در حالی که زن گسترده تر و بازتر می‌شود. این تفاوت در رابطه با چگونگی برخورد با تنش‌های موجود در زندگی حرف اول را می‌زند. با مشاهده برخورد‌های زنان در هر سطح و هر نژادی که باشند می‌بینیم که در مجالس عزاداری و سوگواری عزیزانشان و در محافل شادی و جشن‌ها هرگز از پذیرایی شرکت‌کنندگان غافل نمی‌شوند اما از طرفی در مجالسی اگر رفتار مردان را مورد توجه قرار دهیم می‌بینیم که در مصیبت وارده و یا شادی متمرکز شده و کمتر توجه به مسایل پیرامون خود دارند. در واقع مردان احساس غمگینی عمیقی دارند و تفاوت عمده آنها با زنان در غم و شادی، کیفیت نمود آن است. مردان در مواجهه با تنش‌ها برخورد‌هایی مثل کناره‌گیری از جامعه، سکوت و غرغر کردن را از خودشان نشان می‌دهند و زنان در این حالت واماندگی خاصی از خود بروز می‌دهند، کلافه شده و دچار خشم شدید می‌شوند.

البته روان‌شناسان با توجه به این تفاوت‌ها می‌گویند که زنان در این مواقع نیاز به بیان احساسات دارند و اگر نتوانند احساسات خود را ابراز کنند کلافه می‌شوند افسرده شده و انتظار احترام از همسر خود دارند و در این زمان نیاز به عشق و محبت دارد نه امر و نهی، اما مردان در چنین حالتی نیاز به بررسی عمل خویش دارند و به دنبال نقطه کور در کارهای ناموفق خود هستند و تا علت شکست خود را پیدا نکنند به آرامش نمی‌رسند. پس شناخت تفاوت‌ها و نیازهای زن و مرد در برخورد با تنش‌ها نقش به‌سزایی دارد.^۱

۱- مریم، معین الاسلام، ناهید، طیبی، همان کتاب کتاب کتاب، ص ۸۶-۸۵.

۵- تفاوت زن و مرد در آرامش بخشی

با تشکیل خانواده، زن و مرد هر دو به آرامش روانی دست می‌یابند؛ اما به نظر می‌رسد طبیعت در حیات خانوادگی، زن و مرد را در موقعیت یکسانی قرار نداده است. لطافت چهره زن، تمایل وی به خودآرایی و خودنمایی، ویژگی عاطفی و مراقبت گرانه او، ابزارهایی هستند که جایگاه زن را در پیوند زناشویی ممتاز می‌سازند. از این روی، در روابط زن و شوهری، زن بیش از آنکه دریافت کننده آرامش باشد آرامش بخش است. به همین دلیل، متون و حیانی پیوسته زن را آرامش بخش دانسته و از آرامش بخشی مرد سخن آشکار نگفته است: «او کسی است که شما را از یک تن آفرید و همسرش را از جنس او آفرید تا در کنارش آرامش یابد.»^۱

امام سجاد (علیه السلام) در رساله حقوق می‌فرماید: «اما حق زوجه ات بر تو آن است که بدانی خداوند عزوجل همسرت را برای تو سبب آرامش و انس قرار داده است. پس بدان که این نعمتی از جانب خداست، پس او را اکرام کن و با رفق و محبت رفتار کن.»^۲

امام رضا (علیه السلام) می‌فرماید: «خداوند شب را سبب آرامش و زنان را نیز سبب آرامش قرار داد.»^۳

در قرآن فقط یک آیه ممکن است نشان آن باشد که صفت آرامش بخشی ویژه زن نیست: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا؛^۴ و از نشانه های او آن است که از جنس خودتان برای شما همسرانی آفرید تا در کنارشان آرامش یابد.»

در این باره برخی مفسران، به دلیل وجود ضمیر مذکر «لکم»، مخاطب آیه را مردان دانسته اند. براین اساس، معنای آیه آن است که خداوند برای مردان همسرانی آرامش بخش آفریده است. آیه و

۱- اعراف (۷)، آیه ۱۸۹.

۲- علی محمد، حیدری نراقی، رساله حقوق امام سجاد، چاپ چهارم، قم، میثم تمار، ۱۳۸۵، ص ۲۶۹.

۳- محمد باقر، مجلسی، بحارالانوار، چاپ پنجم، تهران، کتابچی، ۱۳۸۴، ص ۲۷۸.

۴- روم (۳۰)، آیه ۲۱.

روایات پیش گفته می‌تواند تأییدی بر این برداشت باشد؛ چنانکه اصل در کاربرد صمیر مذکر نیز اشاره به جنس خاص است نه عموم مردم. در برابر، بسیاری از مفسران، مخاطب آیه را تمام مردم دانسته‌اند، تا این آیه همسنگ با آیات پیش از آن باشد که دارای مخاطب عام است. اگر این برداشت صحیح باشد نشانه آن است که صفت آرامش بخشی ویژه یک جنس نیست ولی این امر منافاتی با روایاتی که در خصوص آرامش بخشی زن بیان شد ندارد، زیرا ممکن است منظور روایات، برتری خاص زن در این عرصه باشد نه نفی این ویژگی از مردان.^۱

۶- تفاوت زن با مرد از نظر هوش

در برخی کتب روان‌شناسی ضمن برشمردن اقسامی برای هوش، مانند هوش مکانیکی، هوش اجتماعی و هوش اقتصادی، مرد و زن را از این جهات نیز متفاوت معرفی می‌کند:

در مقایسه، پسران هوش مکانیکی بهتری نسبت به دختران دارند، پسرچپه‌ها می‌توانند یک ساعت رومیزی را باز کنند، تمام اجزای آن را بیرون بریزند و دوباره ببندند.

خانم‌ها هوش اجتماعی بسیار خوبی در شناخت مردم دارند، اما دوستان زیادی نداشته، ارتباطات غنی و درازمدت لذت بخش اجتماعی نیز ندارند. در هوش اقتصادی، خانم‌ها رتبه اول را دارند. آقایان رتبه دوم، دقت خانم‌ها در محاسبه‌های اقتصادی، با هیچ مردی قابل قبول نیست.

۷- تفاوت مرد با زن در حافظه و کنجکاو

از دیگر تفاوت‌هایی که در روان‌شناسی تفاوت‌ها مورد توجه قرار می‌گیرند، تفاوت در حافظه و حس کنجکاو است؛ بنابراین تحقیقات، دخترها و زن‌ها می‌توانند چیزهایی را برای مدت کوتاهی در حافظه خود نگهداری کنند که با یکدیگر هیچ ارتباطی ندارند و به خود آنها نیز مربوط نیست، اما پسرها و مردها فقط می‌توانند چیزهایی را برای مدت کوتاهی در حافظه خود نگه دارند که، یا به خود آنها مربوط است، یا با یکدیگر ارتباط منطقی دارند. دکتر حمزه گنجی پس از بیان مطالب

۱- محمدرضا، زیبایی نژاد، همان کتاب، ص ۸۸-۸۷.

فوق می‌گوید:

«دخترها می‌توانند مطالب را فهمیده یا نفهمیده حفظ کنند اما پسرها تا بین مطالب ارتباط منطقی به وجود نیاورند آن را حفظ نمی‌کنند از نظر کنجکاوی دختر بچه‌ها نسبت به پسر بچه‌ها کنجکاوی کمتری دارند به همین دلیل است که اکثر نابغه‌ها مردان هستند.»

البته اینکه نوابغ و آفریننده‌ها که دارای قدرت خلاق هستند فقط مردها بوده‌اند، امر درستی نیست. زنهای دانشمند و نابغه نیز در تاریخ فراوان بوده‌اند، ولی به دو دلیل شهرت پیدا نکرده‌اند؛ زیرا یا شرایط یا امکانات مناسبی برای بروز خلاقیت آنها فراهم نشده‌اند گونه‌ای که برای مردان فراهم شده و یا پس از بروز خلاقیت بنابر اختفای زن و تمامی آثار وجودی او بوده؛ چرا که طبیعت جوامع انسانی اینگونه بوده است. به هر حال از این جهت نیز تفاوت‌هایی بین زن و مرد مشاهده و اثبات شده است.^۱

۸- تفاوت عقلی بین زن و مرد

گاهی گفته می‌شود که عقل مرد بیش از عقل زن است و تجارب گذشته و حال نیز مؤید این مطلب است. این موضوع را علامه طباطبایی در تفسیرالمیزان آورده و مشخص فرموده است. آن عقلی که در مرد بیشتر از زن است که یک فضیلت زائده است نه معیار فضل. توضیح مطلب این که عده‌ای گفته‌اند که عقل معیار کمال است یعنی هرکس عاقل‌تر است به کمال انسانی نزدیک‌تر است و در نتیجه به خدا مقرب‌تر می‌باشد و هر که از عقل دورتر است از کمال انسانی کم بهره‌تر است بنابراین چون عقل مرد از زن بیشتر است پس مردها به خداوند نزدیک‌تر هستند این استدلال تام نیست چون عقل به صورت اشتراک لفظی بر معانی گوناگونی اطلاق می‌شود لذا باید روشن شود کدام عقل معیار تقرب است و ثانیاً در کدام عقل مرد با زن متفاوت است و اختلاف دارد؟

برای پاسخ به این مغالطه باید گفت که حد وسط در این قیاس تکرار نشده پس منتج نخواهد بود، یعنی گرچه گفته می‌شود که زن و مرد در عقل تفاوت دارند، و عقل معیار قرب الهی است، و

۱- محسن، جهانگیری، همان کتاب، ص ۱۵۱.

هر که عقلش بیشتر باشد به خدا نزدیکتر است، اما عقلی که در مقدمه ذکر شده غیر از عقل است که در مقدمه اول آمده است، به عبارت دیگر عقلی که در آن زن و مرد اختلاف دارند غیر از عقلی است که مایه تقرب الی الله است.

اگر دو مقدمه را با یک حد وسط در نظر بگیریم هرگز نمی‌توان قیاسی ترتیب داد تا از آن، برتری مرد بر زن استنتاج شود، زیرا عقلی که در زن و مرد متفاوت است عقل اجتماعی، یعنی در نحوه مدیریت در مسائل سیاسی، اقتصادی، علمی و تجربی و ریاضی است.

پس نتیجه می‌گیریم آن عقلی که موجب تقرب به خداوند می‌شود همان است که از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره نامگذاری آن به این اسم چنین آمده است: عقل، چیزی است که انسان به وسیله آن، نیرو، غرایز و امیال را اغفال می‌کند. عقل زانوبندی است که با آن شتر سرکش را یک جا می‌بندند تا چموشی نکرده و از جا بیرون نرود. در این عقل کردن هرچه انسان بهتر و بیشتر غرایز را ببندد کامل تر می‌شود و عقل به این معنا بین زن و مرد مشترک است و تفاوت عقلی که مدنظر است و ممکن است وزن بیشتر از مرد باشد؛ عقل علوم، عقل سیاست و عقل کارهای اجرایی است.^۱

۹- تفاوت های زن و مرد در نیازها

یکی از نیازهای مشترک بین زن و مرد عشق است که بسیار اهمیت داشته و در زن و مرد به طور مساوی وجود دارد اما زنان و مردان در کیفیت ابراز عشق و محبت نیازهایی دارند که به نیازهای متفاوت آنها مربوط می‌شود. نیازهای متفاوت زن و مرد عبارت است از:

- مردان نیاز دارند که مورد اعتماد همسرشان قرار گیرند و در مقابل زنان بیشتر نیازمند به مراقبت از سوی همسر خویش هستند و برای انجام کارها و تصمیم گیری های خود به حمایت او احتیاج دارد.

- زنان نیازمند به درک احساسات درونی شان از سوی همسر هستند دوست دارند که به سخنان آنها گوش داده شود و همسرشان آنها را درک کند و مردانه به تدبیر امور بپردازند، پذیرش

۱- عبدالله، جوادی آملی، زن در آینه جلال و جمال، قم، اسراء، ۱۳۷۵، صص ۲۵۱-۲۵۰.

همسرشان آنها را درک کند و مردها به پذیرش از سوی همسر نیاز دارند. در واقع مردان برای اینکه اعتماد به نفس پیدا کرده و مردانه به تدبیر امور بپردازند، نیازمند به پذیرش همسرشان هستند، و اگر زنان مردها را پذیرا باشند، مردها هم آنها را درک می‌کنند و نیازهای درونی هر دو به صورت غیر مستقیم پاسخ داده می‌شود.

- مردان نیازمند به ستایش از طرف همسر خویش هستند و همواره در انتظار واژه‌هایی هستند که در آن به نوعی از آنها قدردانی و سپاسگذاری شده باشد و متقابلاً زنان به احترام نیازمند هستند.

زنان دوست دارند که مورد احترام همسر و دیگران قرار بگیرند و به سخن و سلیقه و رفتار آنان احترام گذاشته شود. در مورد تفاوت نیازهای زن و مرد بارها دیده شده است که چون مراقبت و ادراک از نیازهای اصلی زنان است برای جلب محبت و عشق شوهر، سعی می‌کنند بیشتر از گذشته به مراقبت از شوهر بپردازند در حالیکه مردها از این که مورد مراقبت قرار گیرند ناراحت می‌شوند و در مورد این رفتار همسرشان قضاوت‌های منفی و نابجا خواهند داشت. زیرا که عدم درک و شناخت تفاوت‌ها باعث قضاوت‌های منفی شده و این قضاوت‌ها رفتارسازی نادرستی برای انسان خواهند داشت.

بنابراین شناخت نیازها و پذیرش تفاوت‌های موجود در نیازهای زن و مرد باعث می‌شود که رفتارهای ارائه شده، منطقی و صحیح باشد و جامعه و افراد آن از ابتلاء به اختلالات روانی در امان باشند.^۱

---

^۱. مریم معین اسلام، ناهید طیبی، همان کتاب، ص ۸۸-۸۹.

نتیجه گیری

خداوند زن و مرد را از یک ذات خلق کرد و برای هر دو یک هدف معین نمود و در وجود هر کدام استعدادهایی مشترک برای رسیدن به این هدف قرار داد.

همهٔ انسان ها از هر صنف خواه زن و خواه مرد از یک ذات خلق شده اند و مبدأ آفرینش همه یک چیز است و هدف غایی در آفرینش این دو صنف نیل به سعادت جاودانه و عبودیت عارفانه است که خداوند متعال هم از جنبه تکوینی و هم از جنبه تشریعی شرایطی پدید آورد که زن و مرد هر کدام با توجه به ظرفیت خود راه سعادت دنیوی و اخروی را طی کنند. خداوند در کمالات روحی و ارزش های انسانی تفاوتی بین زن و مرد قائل نشده زیرا محور تعلیم و تربیت جان انسان است و جان نه مذکر است نه مؤنث. بنابراین زن و مرد در کمالات انسانی برابری دارند و هیچ یک بر دیگری برتری ندارد.

تفاوت های جسمی و روانی در زن و مرد همانند تفاوت در دیگر مخلوقات الهی برای پیشبرد جامعه به سوی کمال است. کشش هایی که بین زن و مرد وجود دارد ناشی از تفاوت های جسمی است که به دنبال آن پیوند آسمانی بین آن دو برقرار می شود که یکی از نتایج این پیوند، تداوم نسل بشر است. البته این تداوم ارتباط زیادی به شناخت تفاوت های جنسی دارد چرا که این شناخت نقش بسیار مؤثری در روابط جنسی بین زن و مرد ایفا می کند.

با تشکیل خانواده زن و مرد هر دو به آرامش روانی دست می یابند. و زن نقشش در آرامش بخشی پررنگ تر است البته ویژگی مشترک بین زن و مرد عشق است که به طور مساوی در هر دو وجود دارد و تفاوت در ابراز آن است. زن و مرد در طول زندگی با تنش های فراوانی رو به رو

می‌شوند که توجه به تفاوت نیازها و تفاوت رفتارها در رفع این تنش‌ها بسیار مؤثر است. از
نظریه عقلی تفاوتی که بین زن و مرد وجود دارد این است که مردان از نظر عقل نظری از زنان
قوی‌تر بوده و زنان از نظر عقل عملی بر مردان غلبه دارند همچنین زن و مرد در زمینه‌هایی
مختلف از بهره‌های متفاوتی برخوردارند مثلاً هوش مکانیکی در مردان قوی‌تر است ولی در
مقابل هوش اجتماعی زنان بهتر از مردان است. تفاوت دیگر در زن و مرد به حافظه آنها مربوط
می‌شود زنان مدت کوتاهی مسائلی که به آنها مربوط نیست را در ذهن و حافظه خود نگه می‌دارند
در صورتی که مردان قادر به چنین امری نیستند.

فهرست منابع

۱. بستان، حسین، اسلام و تفاوت های جنسیتی، چاپ سوم، تهران، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۱.
۲. جمشیدی، اسدالله و دیگران، جستاری در هستی شناسی زن، چاپ دوم، قم، امام خمینی (رحمت الله علیه)، ۱۳۸۵.
۳. جمعی از خواهران طلبه حوزه های علمیه، زن از دیدگاه ادیان و مکاتب، چاپ اول، قم، نصاب، ۱۳۷۹.
۴. جوادی آملی، عبدالله، زن در آینه جلال و جمال، قم، اسراء، ۱۳۷۵.
۵. جهانگیری، محسن، بررسی تمایزهای فقهی زن و مرد، چاپ اول، حوزه علمیه قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۵.
۶. حسینی زاده، علی، همسران سازگار و راهکارهای سازگاری، چاپ پانزدهم، قم، امام خمینی (رحمت الله علیه)، ۱۳۹۲.
۷. زیبایی نژاد، محمدرضا، هویت و نقش های جنسیتی، چاپ اول، تهران، مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری، ۱۳۸۸.
۸. زیبایی نژاد، محمدرضا، سبحانی، محمدتقی، درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام، چاپ سوم، قم، نصاب، ۱۳۸۲.
۹. فتاحی زاده، فتحیه، زن در تاریخ و اندیشه اسلامی، چاپ سوم، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۷.

۱۰. ماجراجو، محسن، نیازها و روابط جنسی و زناشویی، چاپ دوم، قم، قدسیان، ۱۳۸۹.
۱۱. مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، چاپ ۴۹، تهران، صدرا، ۱۳۸۷.
۱۲. معین الاسلام، مریم، طیبی، ناهید، روان شناسی زن در نهج البلاغه، چاپ نهم، قم، بهشت بینش، ۱۳۸۶.